

Zločin a trest ve středověku a dnes

Doba středověku

- Středověké právo bylo – kromě církevního – převážně nepsané, obyčejové. Teprve postupně byly obyčeje a zvyklosti nahrazovány psanými normami.

Ve středověku každý podléhal určitému právu/soudu podle svého stavu:

- ✓ Šlechtic podléhal zemskému nebo dvorskému soudu/právu.
- ✓ Klerik (mnich, farář) podléhal církevnímu právu.
- ✓ Měšťan podléhal městskému právu.
- ✓ Poddaný podléhal vrchnostenskému právu.

Slovo **právo** označovalo dříve i soud (např. zemské právo = zemský soud).

Etymologicky má stejný původ jako slovo pravý, správný. Má souvislost se slovy jako na–pravit, po–pravit, tj, učinit po právu; spravedlnost je to, co je s právem. Pokud došlo ke kolizi, tak se ona nerovnost projevovala:

- Pán nedostal tak přísný trest jako chudák (za zabití sedláka zaplatil odškodné, zatímco sedlák byl potrestán popravou, a to ještě ztíženým způsobem, aby smrt byla dlouhá a bolestivá).
- Svědectví svobodného platí víc než poddaného.
- Poddaný nemůže žalovat svého pána.
- Další nerovnost byla genderová, ta platila i v rámci stavu: žena vždy podléhala muži (jako svobodná svému otci, příp. poručníkovi nebo vrchnosti, když byla sirotek; manželka manželovi; relativně nejsvobodnější a nejvíce autonomní byla vdova, zvláště když měla nějaký majetek).

Úředníci, do jejichž kompetencí patřilo soudit, se nazývali **pukrabí** (na hradě) a **rychtář**. Ten měl na starosti vesnici/trhovou ves/podhradí, byl jmenován vrchností (pánem), pocházel zpravidla z řad obyvatel. Běžné přestupky řešil sám, závažnější pak s **přisedíci** – nazývali se také kmeti, přísežní (byli bráni pod přísahou, (obecní) starší, případně radní nebo konšelé. (Rada je samosprávný orgán.)

Nejzávažnější případy pak řeší vrchnostenský/hradní soud, tj. soud pána nebo v jeho nepřítomnosti purkrabího.

Pojmy

Žaloba

- ✓ V té době neexistovala veřejná žaloba. Pohnat záležitost k soudu musel sám poškozený. (Kde nebyl žalobce, nebyl soudce.)

Boží soud (ordál)

- ✓ Při přestupcích, kdy chyběly důkazy a nebyli svědci, docházelo k Božím soudům neboli ordálům. Je to iracionální důkazní prostředek charakteristický pro středověk.
- ✓ Církev se snažila Boží soudy potírat. Právem v nich viděla pozůstatky pohanství. Biskup a pak arcibiskup Arnošt z Pardubic (žil v letech 1296–1364) je zakázal, ale v této době to mnoho neznamenal, kontrolní mechanismy téměř neexistovaly.
- ✓ Boží soudy se uplatňovaly například:
 - **Soubojem:** šlechtici bojovali meči; sedláci kyji (pokud šlo o muže a ženu, muž bojoval po pás v jámě). *Vítěz má pravdu.*
 - **Ohněm (železem):** podezřelý měl přejít určitou vzdálenost po žhavém uhlí, případně vzít do ruky rozžhavený kus železa nebo jej olíznout jazykem. Ze zkoušky ohněm pochází úsloví, že „dobrého (poctivého) nepálí“.
 - **Vodou: Obviněný se sváže a hodí do vody** – pokud se potopí, voda jej přijímá jako čistého a je tedy nevinný; provinilec zůstává plavat na hladině. Jinou formou bylo brodění přes prudký brod – pokud obžalovaný vyvázl, byl nevinný.

Presumpce viny

- ✓ Když někdo někoho (nějak zásadně) obvinil, musel se dotyčný vyvinít (důkazem, přísahou, ordálem). Příklad přísahy lze chápat jako formu ordálu.

Průběh soudu a vykonání rozsudku

- ✓ Soudy i vykonání rozsudku se odehrávaly veřejně: na náměstí, na hradním nádvoří, za městem (šibenice).
- ✓ Pro středověkého člověka mělo být vykonání trestu odstrašující, aby se podobného činu sám nedopustil. Fungovalo spíše jako podívaná a zábava. Výrazné soudní případy tak byly po staletí uchovány i mezi lidmi – vyprávělo se o nich, byly námětem jarmarečních písní.

Zločiny a potrestání:

- ✓ Z dnešního pohledu se nám zdají středověké tresty jako brutální. Lidstvo od té doby změnilo pohled na trest. (Výjimkou jsou války a revoluce, kdy se humánnost stírá.)
- ✓ Ve středověku je častý trest smrti.
- ✓ Existují tělesné tresty a zneuctující tresty (stání na pranýři, nošení kamene hanby), ty se navzájem kombinují.
- ✓ Potrestání má symbolický rozměr. Podle toho, čím se člověk provinil/čím zhřešil, je potrestán tělesným trestem. Doživotně se o viníkovi vědělo, co udělal:

krádež (ale také násilná trestná činnost a zabití, křivá přísaha, podvod) – useknutá ruka

křivá přísaha – useknutí prstů

křivá přísaha; rouhání proti vrchnosti i Bohu – vyříznutý jazyk

menší krádeže a mravnostní delikty u žen – uříznutí uší

Dnešní doba – 21. století

Tresty v dnešní evropské justici mají výchovný charakter. Nejtěžší zločiny jsou i ve většině států světa řešeny doživotím. Od trestu smrti (nejvyššího/absolutního trestu) se v průběhu 19. a 20. století až na výjimky odstoupilo.

Tresty:

- ✓ **Nepodmíněný trest** odnětí svobody: nejpřísnější trest v trestním zákoníku. Při jeho ukládání tak je obzvláště důležitá zásada přiměřenosti, v souladu

s níž lze nepodmíněný trest uložit jen tehdy, nepostačí-li zřejmě k nápravě pachatele a ochraně společnosti trest mírnější.

- ✓ **Podmíněný trest odnětí svobody:** jeho výkon není okamžitě nařízen, ale je odložen na přiměřenou zkušební dobu. To znamená, že odsouzený v takovém případě nejde po vynesení rozsudku do vězení a dál pokračuje ve svém běžném životě.
- ✓ Do právního řádu České republiky jsou zaváděny i **alternativní tresty** – např. trest obecně prospěšných prací.

www.clovekvypravu.cz

V kterých státech je dosud zachován trest smrti:

- ✓ některé ze států ve Spojených státech amerických (zcela zrušen je v 19 státech) – vykonává se pouze za vraždu; humánní způsob (smrtící injekce)
- ✓ Saudská Arábie, Súdán, Somálsko – používá se i veřejné ukamenování
- ✓ Čínská lidová republika
- ✓ Bělorusko

Situace v České republice:

- V České republice (tehdejším Československu) byl trest smrti **zrušen** krátce po sametové revoluci 1989.
- V květnu 1990 byl reformou trestního práva trest smrti **nahrazen doživotním uvězněním**,
- V lednu 1991 byl Listinou základních práv a svobod, součástí československé a nyní české i slovenské ústavy, **trest smrti zakázán**.

Další informace k trestným činům:

Dnes se trestné činy dělí na **přečiny** a **zločiny**.

PŘEČINY: všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let

ZLOČINY: všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny; zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let

Druhy trestů:

Za spáchané trestné činy může soud uložit tresty

- a) odnětí svobody,
- b) domácí vězení,
- c) obecně prospěšné práce,
- d) propadnutí majetku,
- e) peněžitý trest,
- f) propadnutí věci,
- g) zákaz činnosti,
- h) zákaz držení a chovu zvířat,
- i) zákaz pobytu,
- j) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- k) ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání,
- l) ztrátu vojenské hodnosti,
- m) vyhoštění.

Trestem odnětí svobody se rozumí, nestanoví-li trestní zákon jinak,

- a) nepodmíněný trest odnětí svobody,
- b) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody,
- c) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.

Zvláštním typem trestu odnětí svobody je **výjimečný trest** (§ 54)

Výjimečným trestem se rozumí jednak **trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, jednak trest odnětí svobody na doživotí**. Výjimečný trest může být uložen jen za zvláště závažný zločin, u něhož to trestní zákon dovoluje.

(<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>)

Použitá literatura:

Klabouch Jiří. *Staré české soudnictví. Jak se dříve soudívalo*. Praha: Orbis, 1967.

Van Dülmen Richard. *Divadlo hrůzy. Soudní praxe a trestní rituály v raném novověku*. Praha: Rybka Publishers, 2001.

www.clovekpravu.cz

<https://cs.wikipedia.org> (hesla ordál, pranýř)

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>